

Lukukeskus – Läscentrum

LAUSUNTO 3.10.2024

Villa Kivi, Linnunlauluntie 7

00530 Helsinki

Yhteyshenkilö: Emmi Jäkkö, toiminnanjohtaja

emmi.jakko@lukukeskus.fi

+358 50 563 8998

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto

Asia: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Teema: Vuoden 2025 talousarvioesityksen keskeiset painotukset ja kipupisteet osaltanne.

Lukukeskuksen lausunto

Lukukeskus - Läscentrum kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024.

Lukukeskus on kolmannen sektorin toimija ja lukemisen ja lukutaidon asiantuntija.

Lukukeskuksella on ajantasainen yleiskuva lukutaidosta, sen haasteista ja toimintaympäristöstä.

Olemme aktiivisesti mukana lukutaitoa ja lukemista edistävissä verkostoissa, sekä Suomessa että kansainvälisesti. Lukukeskus oli keskeinen toimija laadittaessa kansallista lukutaitostrategiaa ja sen toimenpide-ehdotuksia. Vastaamme hallitusohjelmaan kirjatusta Lukulahja lapselle - neuvolaohjelmasta.

Riittävä lukutaito on yhä digitaalisemmaksi muuttuvassa yhteiskunnassa keskeisimpiä perustaitoja. Lukutaito mahdollistaa jatkuvan oppimisen ja vähentää osaamiseroja. Lukutaitoa voi tukea vain lukemalla. Siksi tulisi kiinnittää erityistä huomiota lukemisen tasavertaisuuden edellytyksiin ja kirjallisuuden saavutettavuuteen.

Lukukeskus vastustaa talousarviossa esitettyä muutosta koskien arvonlisäverokantoja. Kirja-alan tulevaisuutta ja suomalaisten lukutaitoa ei saa vaarantaa kirjan myynnin ja lainauskorvauksen arvonlisäveroa nostamalla. Kirjoja ja tekijänoikeuskorvauksia (ml. lainauskorvaukset) koskeva arvonlisäverokanta on säilytettävä samassa kymmenen prosentin verokannassa sanoma- ja aikakauslehtien kanssa. Kirjan ALV-kannan nousu aiheuttaa haittaa liiketoiminnalle ja vaarantaa kansallisen lukutaitotyön ja lukemisen saavutettavuuden.

Arvonlisäveron korottamisen vaikutukset osuvat kirjallisuuden tekijöiden tuloihin moninkertaisesti: kirjamyynnistä saatavien tulojen lisäksi veronkorotus vähentää myös tekijänoikeusjärjestöjen tekijöille keräämien tulojen määrää. Tällä saattaa olla pitkäkestoisia vaikutuksia kotimaisilla kielillä kirjoitetun kirjallisuuden moniäänisyyteen ja saatavuuteen sekä kirja-alan työllisyyteen. Innostavien ja lukijaa puhuttelevien kirjasisältöjen olemassaolo on yksi tärkeimpiä lukutaitoon ja -intoon vaikuttavia asioita.

Tutkitusti vaikuttavia ohjelmia

Lukukeskus kiittää lämpimästi hallitusta Lukulahja lapselle -ohjelman vakiinnuttamisesta osana hallitusohjelmaa. Ohjelma on hyvä esimerkki koko ikäluokan tavoittavista toimista, joilla on aitoa vaikuttavuutta. Vakiinnutettu rahoitus mahdollistaa ohjelman kehittämisen ja toteuttamisen pitkäjänteisesti ja kestävästi.

Lukulahja lapselle -neuvolaohjelma on osoittautunut tehokkaaksi tavaksi tukea perheiden lukemista. Kirjalahja tutkitusti lisää lukemista vauvaperheissä, 63 % perheistä kertoo lukevansa aiempaa enemmän kirjakassin saatuaan. Myös neuvolan ammattilaiset ovat sitoutuneet ohjelmaan. Kirjakassit ovat jaossa kaikissa Suomen kunnissa ja terveydenhoitajista 100 % uskoo ohjelman lisäävän lukemista ja 100 % haluaisi jakaa kasseja myös jatkossa. Lukulahja lapselle -ohjelma tukee tasavertaisesti perheiden lukuharrastusta ja tasoittaa tehokkaasti oppimiseroja.

Lukukeskus on panostanut lukutaidon ja lukemisen edistämiseen etenkin niissä kohderyhmissä, jotka jäävät varhaiskasvatuksen ja koulujärjestelmän ulkopuolelle, kuten perheiden varhaislukemiseen neuvoloiden välityksellä ja nivelvaiheessa olevien nuorten lukutaitoon. Lukutaitotyön resursseja tulisi kohdentaa erityisesti nivelvaiheessa olevien nuorten lukutaidon vahvistamiseksi.

Viimeisimmän PISA-tuloksen mukaan suomalaisnuorten lukutaito laski viidenneksi eniten kaikista OECD-maista. Heikko lukutaito vaikuttaa paitsi nuoren osallisuuteen yhteiskunnassa, mutta vaikeuttaa myös toisen asteen opinnoissa pärjäämistä ja estää jatko-opintoihin jatkamisen.

Siksi kannamme huolta ammatillisen koulutuksen rahoituksen vähentämisen vaikutuksista. Se ei saa johtaa nuorille kohdistetun ammatillisen koulutuksen vähenemiseen. Moni peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen siirtyvä tarvitsee vielä vahvistusta perustaitoihin, siksi ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia ylläpitää laadukasta yhteisten tutkinnon osien opetusta, kuten luku- ja kirjoitustaitoa, ei saa vaarantaa. Onkin hyvä, että ammatillisen koulutuksen oppimisen tuen järjestelmää vahvistetaan. Tämä on yhtä lailla tärkeää myös perusopetuksen puolella.

Kiitämme myös hallitusohjelman mukaisesti perusopetukseen lisättyjä kolmea vuosiviikkotuntia. Pidämme tärkeänä, että tuntimäärän lisääminen kohdennetaan lasten ja nuorten syventävän lukutaidon ja pitkäjänteisen lukemisen tukemiseen. Siksi toivomme on, että uudistus ei johda opetussuunnitelman perusteiden tai paikallisten opetussuunnitelmien sisältöjen laajentamiseen. Sen sijaan tuntilisäys antaa mahdollisuuden lukutaidon tukemiseen ja lukuinnon sytyttämiseen. Kiireettömän lukemisen opetuksen lisäksi tuntilisäys antaa mahdollisuuden lisätä lukuharrastusta tukevaa kirjallisuuskasvatusta, jolla on erityisesti varhaisessa vaiheessa kauaskantoisia seurauksia oppijan lukutaidolle.

Kansallinen lukutaitostrategia

Lukukeskus on ollut aktiivisesti mukana kansallisen lukutaitostrategian laatimisessa ja Lukutaito-ohjelman toteuttamisessa. Kiitämme hallitusta Lukutaito-ohjelmalle osoitetusta määrärahasta.

Pidämme tärkeänä lukutaitostrategiassa esitettyjen toimenpiteiden määrätietoista edistämistä ja toteuttamista sekä rahoituksen osoittamista pysyväälle Lukutaito-ohjelmalle. Toivomme rahoituksen

säilyvän riittävällä tasolla myös tulevana vuosina, jotta määräraha riittää sekä opetushallituksessa toteutettavaan koordinoivaan työhön että lukutaitostrategiaan kirjattujen toimenpiteiden toteuttamiseen eri organisaatioissa.

Lukukeskus korostaakin kolmannen sektorin toimijoiden vahvaa ja asiantuntevaa roolia lukutaitotyössä. Järjestöillä on hanketyön ansiosta korvaamatonta tilannetietoa ruohonjuuritason tarpeista, toimista ja niiden vaikuttavuudesta. Lukutaitoa ja lukemista edistävien järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen ja vahvistaminen tuottaa moninkertaista tulosta pienillä panostuksilla. Lukutaidon vahvistamiseksi ja lukemisen lisäämiseksi tarvitaan toimia, joiden vaikuttavuutta on mahdollista seurata ja joiden sisältöjä ja toimintamalleja ehditään kehittää.

Lukukeskuksella on testattuja ja tutkitusti toimivia metodeja lukutaidon vahvistamiseksi. Toimintamalleja on voitu kehittää ja testata muun muassa osana Opetushallituksen kautta myönnettyä Lukutaito-ohjelman toteuttamiseen tarkoitettua rahoitusta. Pidämme tätä jatkossakin ratkaisevan tärkeänä, jotta pääsemme tutkimaan ja innovoimaan uusia keinoja jokaisen suomalaisen lukutaidon vahvistamiseksi ja lukemisen lisäämiseksi tasavertaisesti.

Kulttuurialan kasvupotentiaali tunnistettava

Kulttuuri takaa kasvun ja kestävyys ja on olemassaolomme ehto. Elävä ja vahva kulttuuri tukee henkistä huoltovarmuutta, hyvinvointia ja kriisinsietokykyä. Kulttuuri tuottaa monella tavalla enemmän kuin valtio sitä rahoittaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuribudjetti on alan välttämätön perusrahoitus. Pitkäjänteinen ja vakaa rahoitus pohja on vaikuttavan toiminnan edellytys. On hyvä, että talousarvioesityksessä on tunnistettu, kuinka kulttuuri on myös taloudellisen kasvun ruokkija. Taide- ja kulttuurisektori on merkittävä työllistäjä, johon investoidut eurot tulevat moninkertaisina takaisin.

Kulttuurin rahoitukseen nyt kohdistuvat leikkaukset vaarantavat koko yhteiskuntamme kehityksen. Toivomme, että kulttuurin rahoitus tulevaisuudessa mahdollistaa kulttuuripoliittisessa selonteossa kuvattavan Suomen taide- ja kulttuuripoliitiikan pitkäjänteisen kehittämisen. Myös puolueeton ja säännöllinen tiedontuotanto on olennainen pohja taidealaa koskevalle päätöksenteolle, kehittämiselle ja julkiselle keskustelulle. Tilastokeskuksen tilastot kulttuurista on turvattava. Ne ovat korvaamaton tiedonlähde taidealan organisaatioille ja toiminnan kehittämiseksi ja arvioinnille.

Kulttuuri tuottaa iloa ja yhteenkuuluvuutta, kansalaisten riittävä lukutaito vahvistaa demokraattisesti toimivan yhteiskunnan perusteita, ja kulttuuriosallisuus rakentaa lapsille ja nuorille tulevaisuutta.